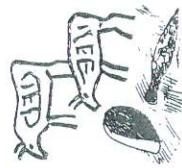

Tusenårrskiftet

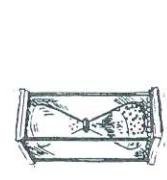
I bunden bane
rundt om sola
snurrer jorda
om sin akse.
Dager kommer,
dager går,
blir til uker,
blir til år.

Det vi gjør
gir liv til tid,
gir tida mening,
gir sagn og minne.

År null ble satt
ved fødselen hin julenatt,
og etter tusen år
Kristi budskap når
til våre amer,
bondemenn og jegere
i traktom kringom Mjøsa.
Biskop Grimkjell var
vår første kirkes far.

Tid kan aldri
brukes om,
ubrukt tid
vil være tom
når den renner
oss forbi.

Nye tusen år
rullet har i hav.
Mangt er nådd,
men dagens preg
er krav,
er tvil og frykt.
Rikt er samfunnet,
men langt fra trygt.

Med morgendagen
åpner kalender'n vår
sitt tredje millenniums
første år.

I denne natten ender
i vår kalender
dens annet millennium.
Her er en milstein
ved vegen som vi går.
Vi stopper opp og sanser
hva vi gjør og hvor vi står.

Som nyttår rikt
fordi det eier
tid til mennesker å møte,
tid til tap
og tid til seier,
tid til håp
og tid til trøsten.

Derfor
la meg heve røsten
til det gamle:
Godt nytt år!

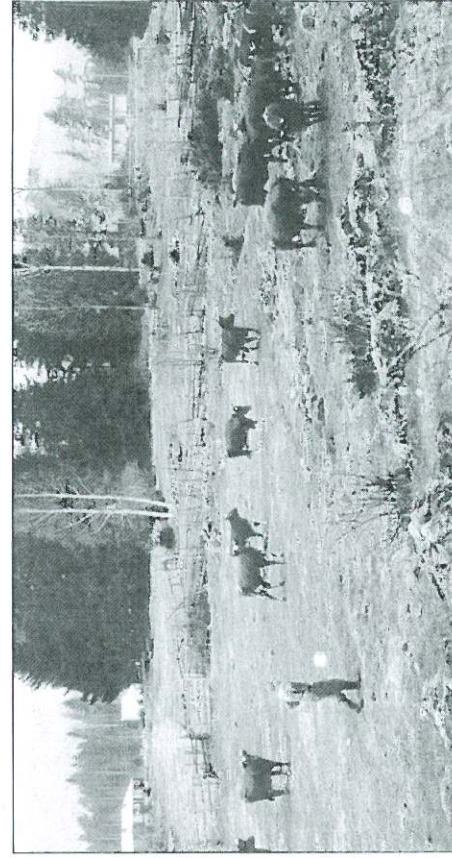
I hamnehagen på Mo ble det funnet ei steinøks som er datert til 2000 år før Kristus.

Per Granberg:

Tusenårsstedet Mo

Tradisjoner over et brent spekter

Gardsnavn som Mo hører til våre eldste, og om du står oppe på Ring og ser sørover, ser du hvor treffende navnet er på garden som ble gamle Ringsakers tusenårssted. Nørst på moen ligger Tolvsteina, som for noen tusen år siden nok var hovedsamlingsplassen for folket i Ring (eller rettere Rind) fjerding. For snart 1000 år siden tok Ringsaker kirke og området rundt den, luvnen av tolvsteina. Ved Moelvas nederste del grodde det rundt midten av 1800-tallet fram et senter som fikk et stadig bredere tilbud av varer og tjenester. Med bakgrunn i tradisjon og det forholdet at mølledriften fortsatt dominerte, ble stedet kalt Kveinndal'n. Med noen hundre meters forflytting for godt hundre år siden har Kveinndal-senteret forlengst fått navnet Moelven/Moely etter garden.

Per Granberg.

HUSMENN OG HANDVERKERE

Folketellinga i 1801 forteller at det da var bosatt 70 personer på Mo og de 13 husmannsplassene under garden. 3 familiер bodde på plasser med jord og kvernbruks: Nils Halvorsen på Bakken var husmann med jord og kvernbruks, Michol Michelsdtr. i Mikkelsstuene var enke og huskone med jord og kvernbruks, Anne Hannibalsdtr. i Sagen var enke og huskone med jord, kvernbruks og stampe. Den ene av sønnene, Torsten, var skomaker og den andre, Hans, soldat og skredder. Tollev Amundsens var husmann med jord og skysskaffer. Peder Larsen var geworben og husmann med jord. 4 andre husmenn med jord gikk øyensynlig i garda til vanlig. Av de 4 jordløse husmennene var 2 smeder, den ene av dem hadde konas sønn, en skomaker, som inderst. Engebret (Embret) Engebrets var jordløs husmann og tommermann (i Embretstuggua?) På garden losjerte det en solvsmed, og på en av plassene var en skredder inderst.

I 1875-tellinga er det under Mo oppført flere kvinner som ernalte seg ved baking, vasking, spinning, strikking og som. I Hellum bodde og virket samtidens "moteskredder", Sjur Arnesen, og i Pottemakeriet var pottemager Haaken Torstensen. Han var gift med Mari Kristiansdtr. fra Øyer. Hun fortsatte som pottemaker ettermannens død, og var spesielt kjent for sine gode lergauker.

KVEINNDAL'N

Med tidlig korndyrkning fulgte tidlig kverndrift. Ingen kan med sikkerhet si når nordmenn første gang tok kveinakkall og vasshjul i bruk for å utnytte vasskrafta, men at det var før kvenndrift, trenger vi ikke å tyde på. Når og hvor den første av de mange møllene ved Moe-Elfen kom, er ukjent, men det er mange hundre år siden. Den gamle Moeiendommen Anderkværn het opprinnelig kort og godt Querne med kveinna nede på lykkja, Lykkjeveinna. Det var ei nyere mølle et par hundre meter høgare opp ved elva som skapte navnet Anderkværn. Løkkekværn var da blitt egen eiendom med mølle og stampe. Litt lenger nede leide soknepresten grunn av Mo til si mølle, Prestkværn. Også Brovold mølle, som er nevnt første gang i 1612, har nok fra først av vært en plass under Mo. Brovold hadde stampe og fikk seinere garveri og farveri. Mølla i Brovold lå ei tid under Hedmark Laugsstols gods, mens Momølla, Mokværn, på 1600 tallet lå under Borgermesteren i Christiania. Det er nevnt sag under Mokværn

På odder som stikker ut i Mjøsa er det flere gravmyser fra bronsealderen.

GAMMALT JORDBRUK

Lik nedafør bygningene på Mo er det funnet ei steinøks datert til 2000 år før Kristus, og nord i Mo-området, på det som i dag er eiendommen Toft, ga jorda tilbake det eldst kjente reine jordbruksredskap fra Ringsaker, en flintsgild.

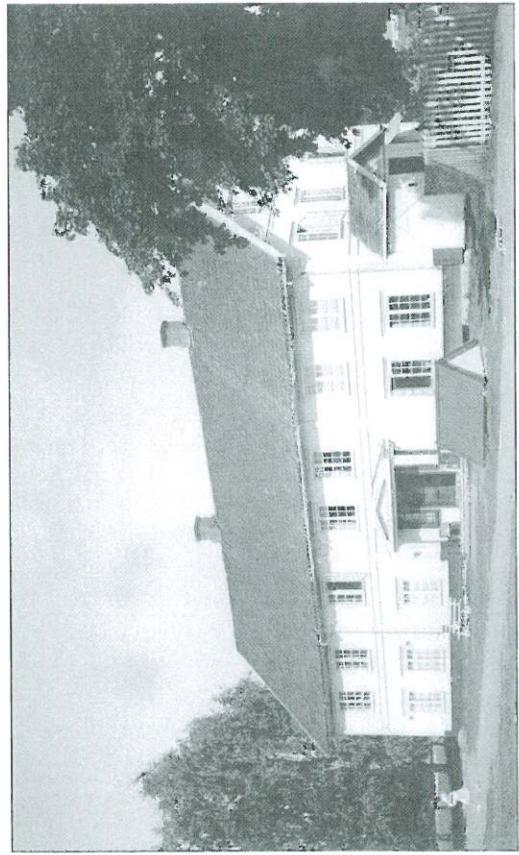
På en holme utofor Mo og på odder som stikker ut i Mjøsa er det gravmyser. Alt dette vitner om tidlig jordbruk og korndyrkning, som suppleret med lang strandlinje og dermed følgende fiskerettigheter, har gitt mektige menn på Mo og behov for å markere slektas gravplasser med store røyser.

Garden Mo var synste garden i Ring fjording og grenset i sør til Stein i et område ved Kastbakken og i nord til Smestad. Fra Mjøsa og oppover langs elva er det kjent at det som seinere ble Anderkværn, er gammalt Mo-område. Hvordan det opprinnelig har vært med Sløttet, har jeg ikke sett noe om, men fra Mjøsa ved Sanda og oppover åtte Mo alt dyrkbart område til og med Ekerdalen.

Rind fjording var det synste området hvor den gamle Gudbrandsdalsplogen ble brukt. Fra og med Stein i Skapalsfjordingen og sørover var det ardkulturen som rådde.

til Ringsakers kommunalhus, Ekrebygningen, stod ferdig i 1840-åra, holdt i salen på Mo.

Den 6. februar 1843 ble 20 jordbruksmenn invitert til møte i salen på Mo, enige om i samvirke mellom bønder fra forskjellige kanter av bygda å søke startet et spritbrænderi. Bonde og landkrammer Steen var også med der, og Steen sammen med Peder Ballishol på øvre Kjos, Ring, kalkskapellan og framifra jordbruksmenn Peter Anker Stabel på Dusgard og kirkesanger, stortingsmann og jordbruksmenn Lars Jensen på Velt-Ringsak fikk i oppdrag å utarbeide forslag om: "Tilraadeligheden, Størrelsen og Tomten for et Brænderies Anlæg, samt om de fundamentale Bestemmelser for Indretningen." Innstillingen var ferdig 3 dager etter, og da interessentene møttes igjen 13. februar, var byggeplaner skissert, tomt handgitt av Niels Olsen Moe og anbud innhentet på enkelte materialer. I løpet av 9 måneder var brænderiet med sine 7 til dels store bygninger og komplette utstyr finansiert og ferdig til produksjon. Strand og Veldre Brænderier var Norges og kanske Europas første produksjonsbedrifter basert på samvirke mellom jordbruksmenn. (Strand Brænderi er omtalt i årboka 1993).

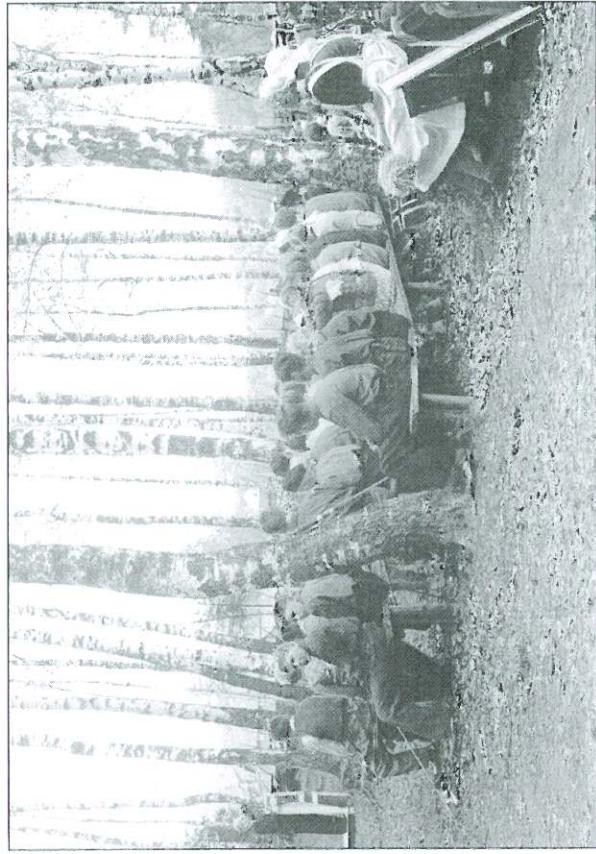
På Mo ble det første herredstyremøtet i Ringsaker holdt, og det var på Mo 20 jordbruksmenn i 1843 ble enige om å anlegge et spritbrænderi "ved Moe Eften." Dette bildet er tatt først på 1930-tallet.

i 1688, seinere kom det farveri. Husmannsplassen Sagen med underliggende sag og kvernbrukssted i 1803 forpaktet av sønn på Mo, Mons Olsen. Hans datter, Mari, ble i 1836 gift med garver Casper Henrich Jachwitz, som kom fra Biri Glassverk. Nye kontrakter i 1841 nevner mølle og stampa i Sagen, mens sagbruksstedet må være lagt til Moekværn. Dette året solgte eieren av Mo, Nils Olsen Mo, til Henrich Anchør Steen kveinna og stampa i Sagen. (Garver Jachwitz beholdt bruksrett i stampa og selgeren fri for malning i kveinna. Resten av plassen Sagen ble solgt seinere.)

I Mikkelstuen var det mølle, hvor i flere tiår Oline Olsdtr. Rosenborg regierte, samtidig som hun dreiv "spiseforetning" og var husmor på Strand Brænderi. Nederste mølla lå på plassen Bakken under Mo. Nils Halvorsen f. 1737 var mjølnner der. Han var den første av distriktsmjølnere som utstyrt mølla med sikteutstyr, og Bakken ble Sigtbakkens.

FØRST HERREDSSTYRE, SÅ BRÆNDERISTYRE

4. mai 1838 var Ringsaker herredsstyre under ledelse av kommunens første ordfører, cand. theol. bonde og landkrammer Henrich Anchør Steen, samlet til sitt første møte, og møtet ble slik som møtene ble fram

Molunden var distrikts store festplass. Her var det landmannsstevner, musikkstevner og turnstevner samt 17. mai-arrangement gjennom nærmere 100 år.

FESTSAL OG FESTPÅLSS

Det er nær sammenheng mellom 2-etasjes hovedbygninger på gardene og ensemble- musikkens inntog ved dansegolvet. Embetsmannen og storbonden kunne arrangere ball i egne saler. De mindre bøndene bygde også saler, men de var avhengig av samvirke med andre i såkalte Balselskab for å arrangere ball. Det finnes ikke protokoller etter disse selskapene, men pastor Svendsen forteller at to av sønnene på Skapal og O.A. Gjeldt i begynnelsen av 1840 arrangerte et ball på Mo, som det lenge gikk gjettord om.

Salen på Mo ble først brukt like til salen i Tingvang kom. Den 8. februar 1889 averteierte Ring og Brøttum Balselskab at "Bal afholdes på Mo søndagen den 17de Februar førstkomende. Damer medbringer Smørbrød. Tilreisende Adgang".

Ingeborg Krogvig f. 1854, var datter av Even Nilsen Krogsgaard, som eide Mo fra 1868 til 1873. Hun har fortalt om musikk- og sangøvelser i salen på den tida.

Gamle slettedanser var det nok på flere steder i Mo-området, men for omlag 150 år siden ble Molunden distrikts store festplass. Her var landmannsstevner, musikkstevner og turnstevner samt 17. mai-fester gjennom nærmere 100 år. Lystrurer med dampskip var populært, og de ble iblant kombinert med stevner i Molunden. Etter 1894 økte jernbanen atkomstmulighetene for stevnedeltakere fra større områder på østsida av Mjøsa.

INDUSTRI- OG HANDELSBEDRIFTER

Møllene, stempene og de første sagbruket samt pionerbedriften Strand Brænderi fra 1843 er alt nevnt. I 1856 kjøpte Arne Mæhlum de kvernbruken ved Moelva landkræmmer Steen hadde klart å bli eier av, bl.a. Mokværn. Dit flyttet Mæhlum og dreiv mølle og sagbruk, og året etter åpnet han en landhandel (distrikts eldste igangværende butikk) i Mokværn.

I 1876 startet Theodor Krogvig tømnestavproduksjon ved sagbruket i Mokværn, og han kjøpte året etter et tomtområde av Prestkværn, litt høyere opp ved Moelva og anla Strømmen Bruk. Her fikk han etter hvert i gang sagbruk, høvleri, frørenseri, produksjon av vogn- og kjerrehjul, patenterte sleperiver og annen gardsredskap samt bollesett i tre. Reparasjonsverksted for gardsredskap hadde han også. Krogvig måtte gi opp virksomheten i Strømmen. Den ble overtatt av Sømen Lunde.

Krogvig fikk kjøpt den gamle Moeiendommen Anderkværn og bygde opp en ny fabrikk der. Han fikk produksjonen i gang, men ble sjuk og døde i 1898. (Aktieselskabet Moelven Brug som overtok bedriften på Anderkværn, ble omtalt i årboka i fjor).

På Mo grunn og så tett inn til jernbanestasjonen at eget sidespor ble meget kort, bygde Edv. Bjørnrud sin maskinfabrikk i 1913. Der ble det produsert treskeverk, sagbruksmaskineri, potetoppakere, rotaspre og o.a. På det meste var det ca. 60 ansatte. Mellom Bjørnrud og Mo tok Simen Lunde i Strømmen i 1815 til å bygge opp en ny bedrift, men det var Moelven Brug som kom til å fullføre den med sagbruk, smie og et snekkerverksted, hvor det bl.a. var en betydelig pinnestolproduksjon. I slutten av 1920-åra var det imidlertid slutt med virksomheten på Lundemo.

Lars Glestad på Mo, sammen med Aksel Dehl, Ole Fossen og Hans Sundgaard, anla i 1910/11 Moelven Elektricitetsverk. De kjøpte vandfallene opp til Moelven Brugs kraft-stasjon og bygde sin kraftstasjon på tomta etter Prestkvænna. Dette var et betydelig påskuv for utviklinga av næringsslivet i Moelv. Tilgangen på el-kraft ga uavhengighet av direkte kraftoverføring og dermed friere bedriftsplassering.

Den siste maskinisten ved e-verket, Oluf Mathisen, dreiv verksted i kraftstasjonen etter at dens tid var over. I kjelleren dreiv Johs. Rønning et blikkenslagerverksted, som Gunnar Hippe overtok. Han og sine sønnerne Torbjørn og Ole Hippe har utviklet verkstedet til å bli en av landets mest avanserte platebedrifter, Gunnar Hippe AS. Vasshjulet som dreiv kveinna, ble erstattet med turbin og generator, som ga el-kraft til bedrifter og husholdninger rundt om i Moelv. Nå renner elva urørt forbi sletta, hvor tidligere stampa i Lykkjen og sokne-prestens kveinnbruk stod, og i de nye fabrikklokalene styrer dataanlegg med største presisjon kompliserte platebearbeidingsmaskiner.

I 1861 kom garverimester Johannes Sundgaard til garveriet, stampa og mølla i Bruvold. Han ble etter hvert eier. Sønnen, Hans Sundgaard, overtok bedriften i 1898. Det var han som bygde lærfabrikken i 1924/25 (til vanlig kalt garveriet).

Neste eier ble Ivar Sundgaard, som da lærfabrikkenes tid i Norge gikk mot sluttun, bygde fabrikken om til knekkebrød-produksjon. Bruvold var da Sundgaard kom, forlengst en sjølstandig eiendom, men hadde tidligere vært en del av Mo. Noe fjernere fra vår tids Mo, var området ved Hagavika, der Cellulosefabrikken ble bygd i 1908/09.

Det var ei tid Moelvs største bedrift, men i 1938 tok også denne virksomheten slutt.

Landhandleriet i Mokværn er nevnt. I 1891 fikk Moelv sitt første apotek i Lindal.

I 1892 kunne baker Simen Gudbrandsen Ruud åpne sitt bakeri med utsalg i Nygård (der postkontoret nå er). Her åpnet Mathias Pedersen Schonhowd sin forretning i 1893, men til Handelsregistret var adresseen oppgitt til Mo. Det som da var i ferd med å skje, var at jernbaneanlegget og stasjonsbygginga som en magnet trakk sentret fra Mokværnområdet og opp til det som skulle bli Storgata. (Utviklingen av nye senteret er omtalt i Årboka 1992).

KOMMUNIKASJON, VEGLEIES OG OVER MJØSA

Den 10. oktober 1780 søkte Bernt Ancher Steen om at gjestgiveriet måtte bli flyttet fra Stein til Mo. Søknaden ble anbefalt, og det gikk nok ikke lenge før gjestgiveri og skysstasjon var etablert på Mo.

Nærmeste stasjoner var Fangberget i sør og Freng i Nord.

I 1822 søker Ole Olsen Mo om bevilling for ferjetrafikk fra stasjonen Mo til Birri og Vardal. Bevillingen ble gitt den 21. mai 1822. Den var signert av Johan August Sandels (svensk greve og offiser, norsk stats-

holder 1818-1827), Jonas Collett (danskfødt norsk embetsmann og politiker, sjef for finansdepartementet i 1822), og dessuten Treschow, Diriks, Motzfeldt, Fasting og Holst.

Takstene var til minste detalj fastsatt i bevilingsdokumentet og skulle males på ei tavle ved ferjestedet. Bl. a. var prisen for en person alene 6 skilling, for to sammen 8 skl, for ein løs hest 12 skl, hest med karjol eller kjerre 16 skl, for vogn med 4 hjul 16 skl og for hver hest til vogna 2 skl, for ei enkelt ku 6 skl og for de neste 2 skl.

Ferjene skulle holdes tette, og de reisende skulle kunne komme tørrskodde til og fra. Det skulle være manskap til stede natt og dag. Ved klage ble det truet med multe fra 1 til 5 spd. Fritt skulle de skysses over, de som var ute i statens ærend og enhver som godt gjorde at han fikk skyssen godtgjort av det offentlige. Å skyss over Mjøsa ukjente personer uten pass eller omstreifende tiggere var forbudt. Om ferjemannskapet ikke var tilstede, måtte båtene være låst til landet med jernlenker, slik at folk på rommen ikke skulle kunne snike seg over Mjøsa natters tider. For overtredeisler ble det truet med multk.

De tette slektskapsband tvers over Mjøsa og det forhold at flere garde på denne siden av Mjøsa setret både i Torpa og Valdres, sikret god trafikk for ferjene. Det trengtes atskillig mannskap, og på det meste var 3 husmannsplasser under Mo Sundstuer.

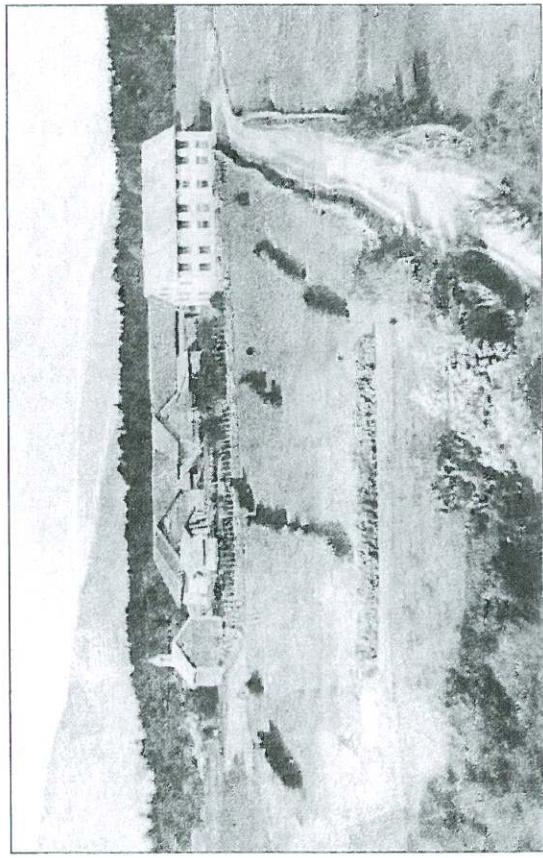
Nøyaktig hvor Mo hadde sine "Udlægger-broer", er det ingen som veit i dag. Stein-brygga ble bygd av brukseier Arne Mæhlum og Strand Brænderi i 1870 og ble forlenget til ca. 45 meter i 1874. (Spritbuau lot Strand bygge i 1880. Den hadde inga lang levitet som spritlager. Jernbanen og seinere bilen gjorde den uaktuell. Den har seinere vært lager for fattigvesenets svarte kister og for grønnsaker. Moely Roklubb hadde sine båter der den gang Rolf Thorsen var ved forspillet til sin internasjonale rokarriere.

Ved folketellinga 1875 var det ikke ferjemenn i noen av Sundstuene. I nordre Sundstuen satt enka Maria Nielssdr., (f. på Nes i 1822) som husmoder med jord. Det er mulig at hun var enke etter en Even ferjemann. Hennes to døtre Lina, f. 1850 og Mathea f. 1864, bodde hos henne. Lina var g. m. Johannes Guldbrandsen, og de hadde dattera Eline, f. 1873.

I midtre Sundstuen bodde murer og husmann med jord, Kristian

Larsen, f. på Brøttum i 1824. Han var g. m. Eli Larsdtr, f. 1822. De

hadde dattera Lina f. 1861.

For jernbanen kom, gikk hovedvegen gjennom Modalen inntil hovedbygningen på Mo. På Mo hadde gardbrukeren også bevilling for ferjetrafikk over Mjøsa.

Murmester Halvor Olsen f. 1826 eide søre Sundstuen i 1875, men det var Kari Simensdr., f. 1817 i Nord-Fron, som brukte jordvegen der. Hun sådde 1/4 tonne bygg og satte 1 tonne poteter. Marie i nordre sådde 1/16 tonne bygg, 1/8 t blandkorn og satte 1/2 t poteter. Midtre hadde nok største jordvegen, for her ble det sådd 1/4 t bygg, 1/4 t blandkorn, 1/16 t terter og satt 1 1/2 t poteter.

I 1875 var det ved Modalen brygge ikke noen faste dampskipsanløp, og det var de som skulle gi behov for pakkhus. Det som står i dag, var dampskipsekspeditørens. Like til opp i 1930-åra stod det også en pakkbod rett ovafor nord-vestre hjørne av sprithuva.

I 1890-åra skar Dovre-banen (dengang Hamar-Tretten-banen) seg gjennom Mo-eiendommen. På jordet like vest for gardstunet ble jernbanestasjonen bygd med skiftepor og ramper. På siden mot Mo kom "fraktgodsen" og på den andre sjølve stasjonsbygningen, bryggerhuset med redskapsrom og toiletthuset.

Under anleggstida var det auksjon på Mo, og tradisjonen tro var det ordnet med salg av kaffe og brennvin. Like tradisjonelt var det at kara skulle drekke seg fulle. Anleggsarbeiderne brøt sjølsagt ikke tradisjonen, men en av ingeniørene kjente ikke skikken, og ville jage anleggsarbeiderne vekk fra serveringslokalet. Anton Enemo, dyktig murer og stolt medskaper av de vakre murene i forbindelse med brua og stasjonsområdet, fant seg ikke i slike utdigheter, skvatt opp fra bordet og ga ingeniøren en kavring på hokoa, slik at han gikk ned for telling. Dermed var Antons karriere som murer ved Hamar-Trettenbanen over.

BEBYGGELSEN PÅ MO

Når Anchør Steen i 1780 kunne anbefale Mo som gjestgiveri, så er det sannsynlig at garden hadde skikket bebyggelse. Jeg holder det ikke for usannsynlig at dagens hovedbygning er fra den tida, men at den senere kan være påbygd og helt sikkert panelt både utvendig og innvendig. At det var mer enn en etasje i hovedbygningen i 1799, ser vi av dagboka som er utgitt etter Thomas Robert Maithus's reise i Norge 1799. Han skriver: "Da vi kom til Mo, hadde piken lagt seg, skjønt det ikke var sent. Vertinnen ropte "Matti!" (Marte?). Piken svarte "straks" og på 3 sekunder ruste hun ned fra sitt kammers i sitt eneste skjørt og oppvartet oss i dette antrekk!". (Altså topless servering på Mo 150 år før det kom på moten ute i Europa)!

Statsarkivet på Hamar har protokollen fra en "taxations Forretning over gaarden Moe" fra 21. juli 1821. Her fortelles det at garden før 7 hester, 26 store og 40 ungfe, og at gardenes husbygninger "for alt næste ære gode og rummelige i forhold til eiendommens størrelse". Da Nils Olsen Mo overtok garden ved skjøte dat. 4. mai 1840 fra sin mor Clara Pedersdr. f. på Lønnum i Redalen, står det i føderåds-kontrakten: "Til Husrom overlades hende den paa Gaarden værende nye Stuebygning, hvilken istandsettes af Bruger'en, - ...."

I Ringsaker Brandkasse var regelen at ny taksering av forsikrede hus skulle foretas hvert 10. år. I slik forbindelse ble Mo taksert 14. januar 1861, og det er da ikke anført at noen bygning er ny (vanl. ann. i protokollen). Taksten på hovedbygningen ble den gang 2000 spd. Drengestubbygningen var bordkledd siden forrige takst. Her ble det gjort et tillegg på 30 spd., som skulle dekke 25 tyflter synningsbord, 1200 4" spiker og kost og arbeidspenger.

Ved en takst utført 12. november 1864 ble det gjort et tillegg for hovedbygningen på 250 spd. Det skulle dekke 76 tyflter synningsbord, ei kasse 3" spiker og ei halv kasse 4" spiker, maling og tapetsering samt kost og arbeidspenger. Det ble den gang også utført arbeider på vognskuret og laven.

Statsarkivet på Hamar har en odelstakst over Mo fra 26. juni 1872. Gardstunet hadde da 10 bygninger: Hovedbygning, føderådsbygning, drengestubbygning, bryggerhus, stabbur, badstue, smie og fjøs, stall og låve under samme tak, samt sau- og svinehus under ett tak og likedan vognskjul og skåle. Om bygningene ble det anført at "de for størstedelen er i endog meget god stand". I en brantakst fra 1874 er ikke bryggerhus, badstue og smie med, men alle de andre bygningene. I 1888 omfattet brantaksten et størhús, mens føderådsbygningen ikke var med. Det var den imidlertid i den takst Lars Glestad fikk foretatt etter at han overtok Mo i 1892. Da var størhuset borte, mens et "vandhus" var kommet til.

Det kan se ut som byggearbeidene ble for dyre for Nils Olsen Mo, istanssetting av føderådsbygningen, bordkledning av drengestubbygningen, bordkledning, tapetsering samt malning innvendig og utvendig av hovedbygningen ble for mye. 9.november 1867 ble ved 3. gangs off. auksjon i Nils Olsen Mo's konkursbo garden solgt til Even Nilsen Krogsgaard.

I bygningene på Mo var det god plass når omgangsskolelæreren

holdt skole der. Fra 1839 var det skole på Mo i 7 1/2 dag, i Bruvold 5 dager, i Prestqværn 3 3/4 dager, i Løkke-qvern 5 dager og i Anderqværn 3 3/4 dager. Mo og Moområdet hørte med til Ringsfjerdings søndre skoledistrikts 2. rode.

I 1856 ble det besluttet å opprette fastskole på Skarpsno (Ringsakers første) med gardene Stein, Tømten, Skapal, Svenhaug, Prestegården ig Lille-Ringsaker som distrikt. I 1857 ble det så vedtatt at følgende garder også skulle med i fastskoledistriktet: Mo, Bruvold, Sagen, Strand, Tande, Vindju, Ulven og Samsal. Det bemerkelsesverdige her er at det skjedde en overskridelse av den gamle fjerdingsgrensa. Hele Moområdet hadde alltid og på alle områder hørt til Ring, men nå ble de nederste deler skolemessig overført til Skapalsfjerdingen. For Strand, Sagen, Ekerdalen og området mot Stein ble det en varig ordning.

EIERE OG SLEKTER

Mo var halvgard og i 1512 satt Hacken i Moo. I 1525 er Bottolfi i Moo, og Erik Moe er nevnt både 1615 og 1624. I matrikkelen av 1647 står Thore Mou som eier og bruker. Neste eier, Ole Toresen Moe f. ca. 1628. Han var gift 2. ganger. 1. g.g.m. Ingrid Larsdr. Berg, en etterkommer av ridder og klerk Harald Kusse av Samsal, f. ca. 1240. Ole og Ingrid hadde to barn, Berte g.m. Ole Joensen Onsrud, og Marte g.m. Joen Larsen Tortelien (nå Lien) i Redalen. Marte og Jons sønn Jørgen Jonsen f. 1707 ble g. m. Ingeborg Arnesdr. Midtre Hegge, Biri. Etter dem er det flere store slekter, ei gjennom Haugen i Snertingdalen til Mengshol og Kise, Nes, ei gjennom Tømtent i Biri til Gaukstad i Åsra på Biri og videre til Brøttum, ei gjennom Mæhlum, Brøttum til Brøttum- og Ringsakgårder og endelig ei gjennom Media i Ringsfjerdingen. Alle disse slektene er store og vidt utbredte. Ole Toresen Moe ble 2. g. g. m. Anne Pedersdr. Deres datter Ingrid ble g. m. Amund Ougdensen Smestad, mens sønnen Peder Olsen Mo f. 1681 ble g. m. Mari, dtr. av Mogens Knudsen Herberg, f. 1649, og Mari Pedersdr. Mogens var sønn av Knud Mogensen Hjelmstad f. ca. 1602, som igjen var sønn av Mogens Leene som levde 1565-1640. Ole Pedersen tok over Mo i 1741. Han var i 1739 blitt g. m. Marte Olsdr. Stor-Kindli. Deres sønn Ole Olsen, f. 1749, g. m. Mari Nilsdtr. Dæli, ble eier 1773. (I 1793 solgte han Anderkværn til Peder Nilsen for 500 rd.). Neste eier (fra 1802) het også Ole Olsen Moe f. 1775. Han var g. m.

Clara Pedersdr., f. 1779 på Lønum i Redalen. Ole Olsen solgte jordierdommen i Prestkværn til Henrich Anchør Steen i 1830. Ole Olsen døde i 1831, og enka dreiv garden i 9 år før hun i 1840 solgte den og Angelset for 2800 spd + føderåd til sønnen Nils Olsen Mo, f. 1815, g. m. Agnethe Olsdr. Vindju, f. 1816. Føderådsforpliktselsen var stor og tung, og allerede i 1841 begynner Nils å selge. Først gikk mølla og stampa i Sagen og elverettigheten fra Kongevegbrua til Sagbrua samt uthusa i Sagen. I handelen var inkludert deler av hovedbygningen og et kveinnehus (Sigtbakkens), men i 1847 kjøper han Byen for 900 spd. Den 7. desbr. 1852 solgte han både Sigtbakkken (jordbruksel) og Nedre Ekerdalen, Sigtbakkken til Even Pedersen for 450 spd. og Ekerdalen til Peter Halvorsen for 420 spd.

I 1856 utstedte Nils Olsen skjøte til Arne Mæhlum på plassen Sagen for den del som hadde vært borthøgsløft til Mons Olsen og kone; halvtannet mål i Mikkeltstølkken og derfra og ned til Mjøsa en 6 alen bred veg, et jordstykke av Sundstølkken og strandbredden derfra til grensa mot Sigtbakkken. Med i handelen fulgte også den del av Mikkeltstuggua som lå på østre side av vegen fra Sagen bru til Strand Brænderi, mølla og stampehuset med alt utstyr, vassfallet, fri disposisjon av elva og en "umiddelbar" strekning på hver side av elvefaret. Kjøpesummen var 1500 spd. (Det ovenfor nevnte jordstykket av Sundstølkken og strandbredden derfra til grensa mot Sigtbakkken solgte daværende eier av Mokvaen, Aksel Dæhlie i 1919 til dampskipsekspeditor Johan Dulsrud. Med i handelen fulgte bebyggelsen i Odvik og pakkhuset på nordsida av brygga).

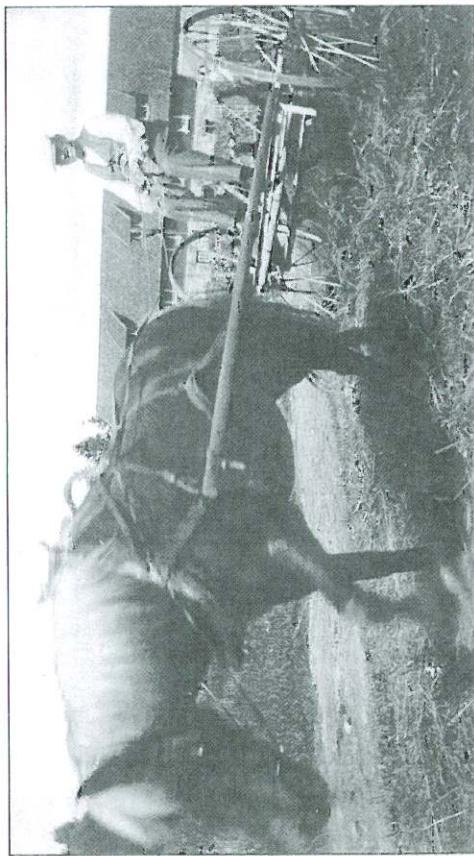
Som allerede nevnt gikk Nils Olsen Mo konkurs i 1867. Det ble også sluttet på eierskapet for slekta som hadde fått garden i flere hundre år. Den nye eieren, Even Nilsen Krogsaard solgte Byen og Vardåsstykken (Mo og Fossens) til Anders Fjelstad i 1870, og samtidig endel av Mo, kalt Hagen, til Nils Olsen Mo, som også kjøpte Sigtbakkken i 1872. Nils Olsen døde som føderådmann på Sigtbakkken 5.juli 1885. Jeg har ikke funnet at Nils og Agnethe Mo hadde flere barn enn sønnen Ole f. 1849, men han døde i 1865, 16 år gammal.

Nils Olsens søster Mari (Marie) f. 1804 ble g.m. Simen Larsen Vestbryn, Romedal. Nils Olsens ungestøster Oline f. 1811 fikk 2 barn, i 1833 sønnen Peder med sin svoger Lukas Larsen Vestbryn og i 1846 Line (døpt Nicoline) med kontorist på Strand Brænderi, Johan Jobsen

Bryde fra Christiania. Eldste broren, Ole Olsen Mo f. 1818 ble g.m. Sidsel Olsen Skaraasen, og den yngste blant de 3 av brødrene som levde så lenge at de stiftet familie, Johannes Olsen Mo f. 1825, ble i 1856 g.m. Gønner Erlandsdtr. f. 1837 på Stolpestad en plass under Mo. Johannes var garver hos Sundgaard i Bruvold. Gønner og Johannes hadde barna Kristian f. 1865, Oluf f. 1872 og Anna f. 1874. Plassen Linnerud lå ovafor Kongsvegen, tett ved bruua over elva. Nils Olsens farbror Peder Olsen Mo f. 1791 ble g.m. Berthe Haagensdtr. Fossen, datterdatter av Ales Arnesdtr. Fossen som kunne føre sine aner tilbake både til Mogens Leene og til Brattæta. Peder og Berte bodde i Asplund, en plass under Mo. Asplund lå nærmest stedet der Knippa ble bygd for 100 år siden. Peder og Berte var besteforeldre til Oline, g.m. Johannes Larsen i Sjurstuggua. De har stor etter slekt. Noen av deres etterkommere bor også i dag i Moenrådet.

Even Krogsaard solgte i 1873 Mo til Thomas Mathiassen Staff. Staff solgte mer av Moeiendommen ved Ekerdalen til Ole Halvorsen, Torbjørnstuen og Linnerud til Johannes Sundgaard, Knudløkken til Jens Larsen Prestkværn og plassen Smedstuen til Ole Olsen, plassen Sagen til Kari Monsdtr. Sagen og Lindal til farver Halvor Grønvold. I desember 1887 ble det opprettet kjøpekontrakt med Reier Borgen og Kristsen Prestangen, men ved kjøpekontrakt datert 27. mai 1892

Lars Glestad var en dyktig gardbruker og en framsynt tomteutsetter. Det er ham Moel kan takke for den fine, breie Storgata. Her sitter gardbrukeren sitt på hesteryta.

søgte de Mo og Myr av Smedstad til Lars Kristoffer Evensen Glestad f. 1862 på Dalauast i Veldre, farens Even Glestad, f. 1828, g.m. Marie Severine Skappel, kjøpte slektsgården Glestad i 1879, og familien flyttet dit. Even Glestad kom med i herredstyret i 1857, var ordfører i 6 år (1877-1883), medlem av Stortinget 1880-1900 og var lagtingspresident de 8 siste åra.

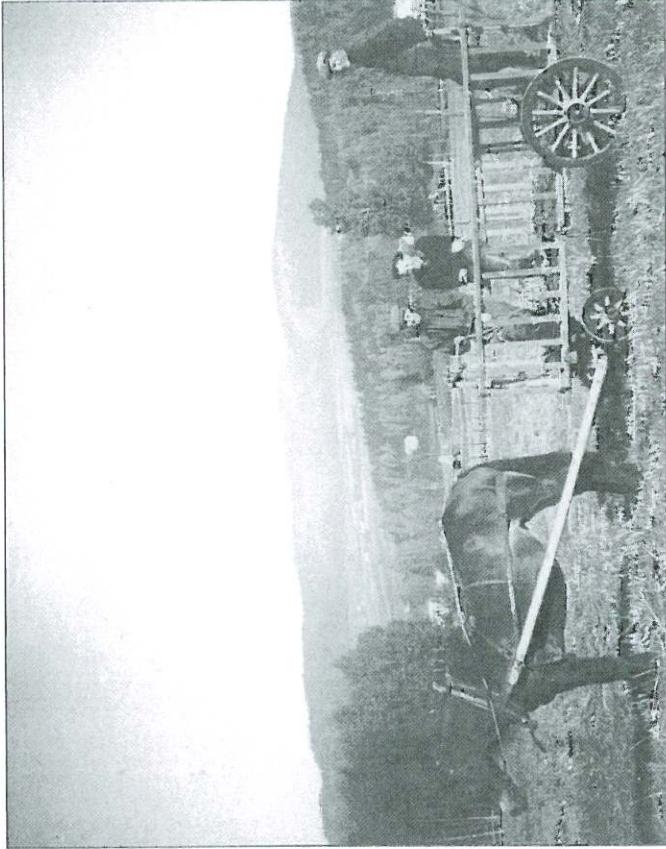
Lars Glestad var gift med Elise Røhne f. i Stange 1871. Lars på Mo, (som ikke må forveksles med Even Glestad, far til Lars Glestad,) var stallkar på garabrukene, Lars Glestad, f. 1828, g.m. Marie Severine Skappel, kjøpte slektsgården Glestad i 1879, og familien flyttet dit. Even Glestad kom med i herredstyret i 1857, var ordfører i 6 år (1877-1883), medlem av Stortinget 1880-1900 og var lagtingspresident de 8 siste åra.

Lars Glestad var gift med Elise Røhne f. i Stange 1871. Han var en dyktig gardbruker og en framsynt tomteutsetter. I Mo i en mandsader. Han het Simensen til hans første driftsårs skjedde den etternavn, men i Moel het han alltså bare "n" avgjørende starten på utformingen av det nye sentret, og det er ham Moel kan takke for si breie storgate.

I 1910 var Moel det tredje største tettsted i fylket. Elverum var størst, deretter Briskeby i Vang (en "satellitt" inntil grensen mot Hamar by). Moel på tredje plass hadde den gang 80 hus med 618 beboere. (Brunmunddal i Furnes hadde 55 hus med 416 beboere og rangerete som nr. 8).

Lars Glestads eldste sønn, Even Glestad f. 1903 g. m. Gunvor Bjanes f. 1902 ble i 1931 neste eiere på Mo. De fikk oppleve okkupasjonsåra 1940-45 med størstedelen av drengestugubygningene og en del av hovedbygningen okkupert av tyskerne, og etter freden tettstedets ekspanjsjonsbehov.

Til Moelven Idrettslag ble det avstått tomt i 1946. Idrettsparkens nedre bane, ei grusbane, ble bygd ferdig 1948/50, og den første grasbana, øvre bane, ble åpnet i pinsen 1952. Nybygg for Ringsaker realskole, som hadde hatt undervisningslokaler i Kilde skole og Folkets Hus, ble påbegynt i Molunden 1953. Skjøt på tomta ble tinglest 3. desember 1954, og undervisningen begynte i skoleåret 1954/55.

Mo var den største garden i Moelv-området og mange var sysselsatte på Mo. Her er det Nicolai Kløvsad, Svarte Pettersen og Einar Evensen som kører lø fra Momrya. Bildet er tatt mot Flata.

Realskolen ble til Moelv Ungdomsskole og er betydelig utvidet. Som nabo fikk den en yrkesskole for mekanikk, som senere er supplert med tømrerlinje og blitt til Moelv videregående skole.

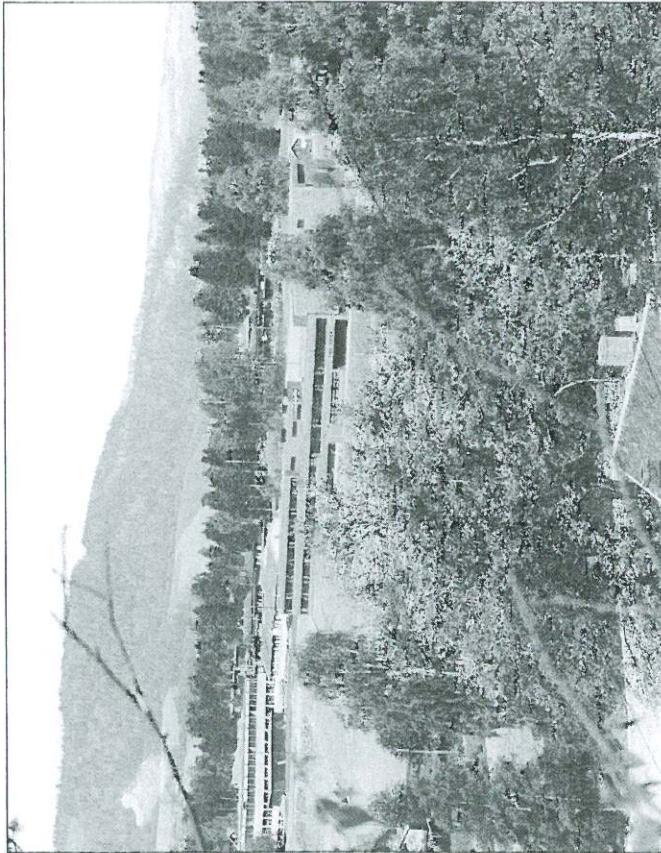
MAKESKIFTE

Tettstedet presset på mot Mo fra flere kanter, og i 1962 gjorde Even Glestad og Ringsaker kommune et makeskifte, slik at Glestad fikk jordbruksområdet på midtre Holo og kommunen jordbruket på Mo. Familien Glestad beholdt Moskogen, nedre Ekerdalen og de fleste festetomtene.

Even Glestad døde i 1976, og fra Gunvor Glestad satt i uskiftet bo til 1988. Da dannede barna Marit f. 1932 g.m. Bertel Schwach, Kari f. 1935 g.m. Gunnar Aas og Lars f. 1937 g. m. Kari Skaug, Mo Eiendom Ans.

HOTELL, IDRETTSSHALL OG MJØSBRU

Som nabotil idrettsparken kom Moelven Hotell. Det ble bygd sammen med en kino- og teatersal og åpnet i mai 1974. Våren 1979 ble idretts-

Moelv ungdomsskole og Ringsaker videregående skole ligger i gamle Molunden. Idretsparken og Moelven Hotell ligger også på Mo-grunn.

Når så Moelv 17.-maifeiring har vært lagt til Mo i 1990-åra og Venner av Mo nå er i gang med å gjøre jordet mellom gardens driftsbygning, idrettshallen og den videregående skolen om til en festplass som skal bli like vakker som den gamle Molunden med scene og bjørketrær, må det være dekning for å påstå at de funksjoner Mo har hatt gjennom åra, er tatt opp igjen i moderne og sterkt utvidet format.

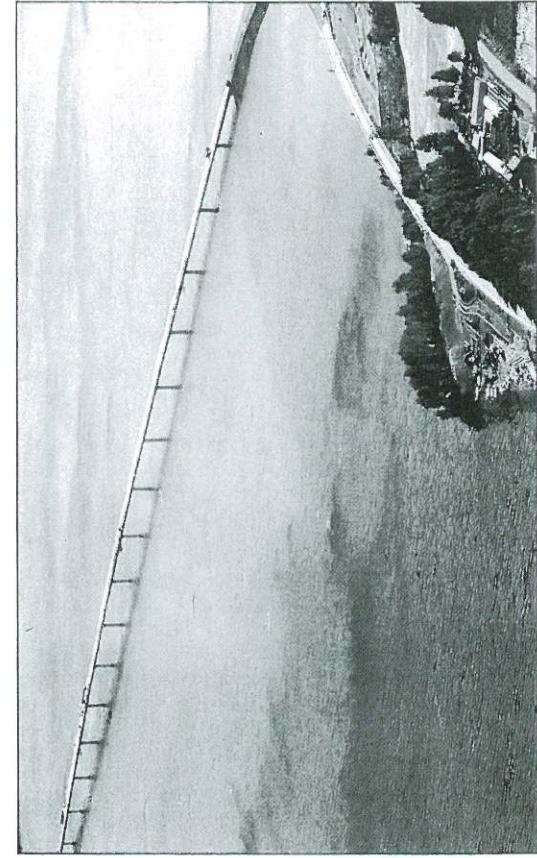
Moelven Hotell har tatt over gjestgiverfunksjonen. Kinoen, teatersalen og idrettshallen er vår tids utgave av salen på Mo, samtidig som hovedbygningen på Mo gir lokaler for avdelinger av musikkskolen, og Venner av Mo har sine arrangement der. Mjøsbrua har skapt en

trafikk over Mjøsa som roerne i de gamle ferjene i sin villeste fantasi ikke kunne drømme om.

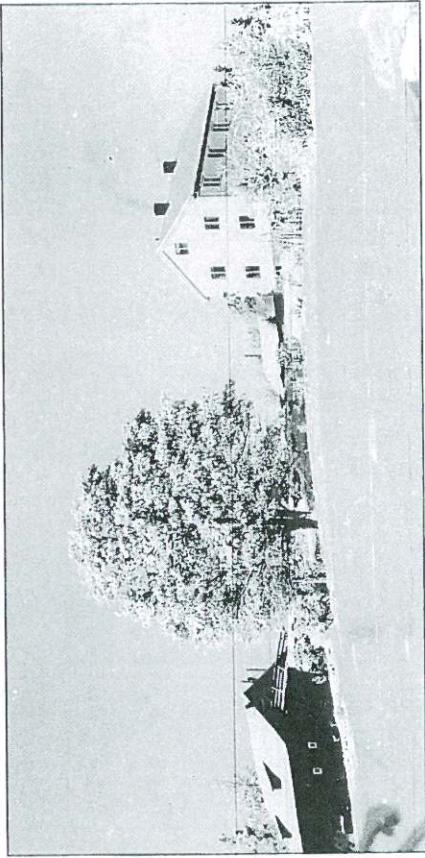
Med Mo som tusenårssted kan folk i nåtid og framtid her finne "knagger" å henge tankeflukten på, om de vil drømme seg tilbake noen tiår, noen hundre år eller tusen år.

Hans H. Medlien:

Medliens gardshistorie

Mjøsbrua.

Medlien vinteren 1959.

Lid - Li - Medlien - Midtliden - Medeliid - Medelin - Melin - Melien - Mæhlín - Mælin - Melia og Media, som det sist brukte på lokale kart. Dette er 12 forskjellige skrivemåter og uttaler av navnet på gardsnr. 346 br. nr. 1 i Ringsaker. Min bror Magnus var ivrig slekts- og gardsgransker. Han arbeidet som revisor i Riksstrygdeverket i Hedmark og tilskrev alle trygdekontorer i landet med spørsmål om navnet Medlien var brukt som gards- eller slektsnavn. Han fikk til svar kun én bekrefteelse, navnet Melien var et slektsnavn i Nord-Østerdalen, - og hadde altså liten eller ingen utbredelse.
Jeg skal først fortelle litt om denne gardenes eldre historie, om oldfunn, store arealforandringer, forskjellige nyetableringer, store, kjente trær m.m. Jeg må også komme litt inn på vår slekt, uten at det skal bli noen hel slektshistorie.